

Niet alles is wat het lijkt: Zeven welfbruggen over de Reguliersgracht

dr. E. van Blankenstein

Wie ooit een rondvaart door de Amsterdamse grachten heeft gemaakt, kent de zeven welfbruggen over de Reguliersgracht. Want mindert niet elke rondvaartboot op de Herengracht vaart ter hoogte van de Reguliersgracht om de passagiers een fraai doorzicht te gunnen onder de zeven welfbruggen die deze gracht telt? Het is dan ook een van de meest gefotografeerde doorkijkjes in Amsterdam.

De Reguliersgracht is vernoemd naar het Reguliersklooster dat bestond van 1394-1532, waarna het door brand werd verwoest. Het klooster lag buiten de stad bij de Regulierspoort, die destijds als stadspoort fungeerde. De Reguliersgracht werd in 1664 gegraven als onderdeel van de uitleg van 1658. De gracht liep tussen de Lijnbaansgracht en waar tegenwoordig de Korte Reguliersdwarsstraat uitmondt in het Rembrandtplein. Dertig jaar later werd het deel tot de Reguliersbreestraat gedempt, waardoor het Reguliersplein ontstond. In 1783 verkeerde het drievoudige bruggencomplex op de kruising Herengracht/Reguliersgracht in een zodanig slechte staat dat dit moest worden vernieuwd.

Dat gebeurde dan ook in 1784 met de twee nu nog bestaande bruggen over de Herengracht en over de Reguliersgracht. De derde brug, aan de noordzijde van de Herengracht, zou nooit herrijzen omdat - om de kosten voor een nieuwe brug uit te sparen - de Reguliersgracht tussen de Herengracht en het Reguliersplein werd dichtgegooid. Het plein dat daardoor ontstond - het tegenwoordige Thorbeckeplein - werd geplaveid en omzoomd door paaltjes met kettingen.

Sinds die gedeeltelijke demping in 1784 verbindt de Reguliersgracht de Herengracht met de Lijnbaansgracht. Zij is een halve kilometer lang en kruist de Prinsengracht en de Keizersgracht. Over de gracht liggen zeven welf- of boogbruggen in één rechte lijn. Slechts twee daarvan zijn achttiende-eeuws en staan op de gemeentelijke monumentenlijst. De brug op de hoek bij de Herengracht werd gebouwd in 1725 en in 1784, ten tijde van de vernieuwing van het bruggencomplex Herengracht/Reguliersgracht, gereconstrueerd. De andere brug, de Kerksluis (Amsterdammers noemen van oudsher een stenen brug 'sluis') dateert van 1780 en ligt over de Reguliersgracht in de Kerkstraat. De Kerksluis wordt ook

links: Stalen liggerbrug over de Reguliersgracht in de Lijnbaansgracht in 1976. In dat jaar werd de liggerbrug door een welfbrug vervangen

rechts: Doorkijkje onder de Reguliersgrachtbruggen

wel de 'Ronde Brug' genoemd omdat zijn boog samen met zijn weerspiegeling in het water een perfecte cirkel vormt. Het is de enige brug over de Reguliersgracht met een naam. De overige hebben slechts een nummer. De Kerkstraat en de Kerksluis danken hun naam aan de nabij gelegen Amstelkerk, een uit de zeventiende eeuw daterende houten noodkerk aan het Amstelveld.

Beide bruggen zijn typisch achttiende-eeuwse welfbruggen. Vooral de landhoofden van baksteen met boog- en afgeronde dekstukken van natuursteen en jaartalsteen zijn kenmerkend voor die tijd. Ook hebben de bruggen een gietijzeren lantaarnpaal op de landhoofden. In 1958 werd de fundatie van de brug in de Herengracht versterkt en tien jaar later, in 1968, kreeg ook het gewelf een opknappbeurt. De brug in de Kerkstraat werd in 1963 gesloopt en geheel gerenoveerd. Daarbij behield hij zijn kenmerkende boog. In 1981 werd het dek van beide bruggen geheel vernieuwd en versterkt met gewapend beton.

De overige boogbruggen zijn van een latere datum. Vanaf 1860 verruilde Amsterdam veel houten bruggen en stenen boogbruggen voor plattere en bredere bruggen van ijzer of staal. Zo werd het drievoudige houten bruggencomplex Prinsengracht/Reguliersgracht in 1871 door een complex van drie ijzeren liggerbruggen vervangen. Niet veel later, in 1889, veranderde ook de houten brug in de Lijnbaansgracht in een stalen liggerbrug. De verlaging en verbreding van steeds meer stenen brug-

gen om het drukke stadsverkeer tegemoet te komen, tastten naar de mening van velen het Amsterdamse stadsgezicht drastisch aan. Veel Amsterdammers waren gecharmeerd van de boogbruggen en achtten die een onmisbaar onderdeel van de historische binnenstad.

In 1901 kwam het stadsbestuur met een voorstel de Reguliersgracht te dempen om meer ruimte te krijgen voor het verkeer en een toekomstige elektrische tram in het bijzonder. De protesten die daarop volgden waren heftig. Voor velen was de Reguliersgracht de mooiste van de kleine Amsterdamse grachten. Het was in de strijd om het behoud om deze Amsterdamse gracht dat het genootschap Amstelodamum, een vereniging voor het 'behoud van het stadsschoon van Amsterdam', voor het eerst zijn stem verhief. Het ondersteunde onder meer het beroemde pamflet van Jan Veth 'Stedenschennis', waarin de bekende kunstschilder en dichter fel ageerde tegen de beoogde demping van de Reguliersgracht. Het pleidooi van zoveel Amsterdammers om de gracht open te houden had succes. De gracht werd niet gedempt.

Toen aan het begin van de twintigste eeuw het drievoudige bruggencomplex Keizersgracht/Reguliersgracht aan vernieuwing toe was, besloot het stadsbestuur het in oude stijl te herbouwen. De welfbruggen die er in 1908 verrezen, twee over de Reguliersgracht en één over de Keizersgracht, zijn dan ook voorzien van een klassieke korfboog.

De Bekersluis te Amsterdam, gezien van de hoek Donsgracht en Reguliersgracht

linkerpagina boven: Doorkijkje in de "Tunnel der liefde"
 onder: Kruising van de Reguliersgracht met de Keizersgracht. (Foto: Luuk Kramer)

Na de Tweede Wereldoorlog zag het stadsbestuur ook het belang van restauratie van de voor Amsterdam zo karakteristieke bruggen in. Tussen 1945 en 1982 verving de Dienst Publieke Werken, afdeling Bruggen, veel negentiende-eeuwse ijzeren of stalen bruggen weer door bruggen met betonnen gewelven, waarvan de gemetselde bekisting de bruggen het uiterlijk van stenen bruggen gaven.

Zo kwamen er in 1963 over de Reguliersgracht gemetselde bruggen met een korfboog en een smeedijzeren balustrade en in 1964 ook een over de Prinsengracht. Beide bruggen vervingen hun ijzeren voorgangers uit 1881. De welfbruggen werden opgetrokken op de tot net onder de waterlijn gesloopte landhoofden van de oude bruggen. Hetzelfde gebeurde met de stalen liggerbrug uit 1889 in de Lijnbaansgracht. Ook deze werd in 1976 verbouwd tot welfbrug. In feite vormen deze drie bruggen pas sinds hun verbouwing in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw een geheel met de overige boogbruggen over de Reguliersgracht. Het fenomeen

Het tegenwoordige Thorbeckeplein in het begin van de negentiende eeuw gezien vanaf de hoek Herengracht/Reguliersgracht. Het door paaltjes afgezette gedeelte was vóór 1784 water en onderdeel van de Reguliersgracht. De niet herstelde brug over de gedempte gracht is nog duidelijk zichtbaar

van zeven welfbruggen op een rij met het welbekende doorkijkje vanaf de Herengracht is dus niet zo oud als men op het eerste gezicht zou zeggen.

's Avonds verlichten honderden lampjes de boogbruggen over de Reguliersgracht waardoor een doorkijkje ontstaat dat het effect heeft van een tunnel, ook wel 'de tunnel der liefde' genoemd.

Bronnen:

W.J. van Hoboken, 'De aanleg en gedeeltelijke dempingen van de Reguliersgracht', in: Amstelodanum: maandblad voor de kennis van Amsterdam jg. 41 (januari 1954)

J.H. Kruisinga, Amsterdam, stad der duizend bruggen (Amsterdam 1973)

F. Smit, Bruggen in Amsterdam: infrastructurele ontwikkelingen en brugontwerpen van 1850 tot 2010 (Utrecht 2010)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Bruggen_van_Amsterdam